

Hiedanranta - kulttuurihistoriallisten aikakausien kerrostumat

HIEDANRANNAN IDEAKILPAILU 2016

ARVOJEN TIIVISTELMÄ

Tampereen kaupunki, kaupunkiympäristön kehittäminen, 15.4.2016

koonnut: Riikka Rahkonen ja Jouko Seppänen

Hiedanranta - keskeisimmät säilytettävät kulttuurihistorialliset kerrostumat

RAKENNUSLUETTELO

1. Lielahden kartano
2. Jukola
3. Suunnittelukonttori
4. Makasiini/autotalli
5. Mankelihuone
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyö
12. Sähköinstr. osasto
13. Haihduttamo
14. Piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivaushuone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistus
20. Voimalaitos
21. Lignotech konttori
22. Väestönsuoja
23. Märkämässavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto
27. Keittämö
28. Vaakahuone
29. Spriitehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli "Ronttila"
33. Liettämö
34. Selkeytysallas
35. Jätteenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema
38. Ruokala
39. Vanha kylätontti
40. Kasvihuoneen paikka
41. Bobrikovin majan paikka
42. Nottbeckin kappeli
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
45. Teivaalantie
46. Kuivattu Possijärvi
47. Kartanon puutarha
48. Historiallinen laituri

TEHDASKAUPUNGIN YDINOSA

 Säilytettävä rakennus, mahdollista muokata

 Rakennusten säilyttäminen ja käyttöideointi kilpailijan harkinnassa

 Säilytettävä teollisuuspiha-alue, muokattavissa

KARTANOALUE

 Lielahden rusthollin, kartanon ja kartanon puutarhojen alue

- alueen rakennuskanta tulee säilyttää

- puistomainen luonne tulee säilyttää

- rantaviiva tulee säilyttää, porras-, laituri- ym. rakenteet mahdollisia

 Säilytettävä rusthollin kallio

 Arvioitu Lielahden keskiaikaisen kylän ja rusthollin kylätontin alue

 Alue, jossa harkittu täydentävä rakentaminen mahdollista, Lielahden rusthollin, kartanon ja kartanon puutarhojen merkitys huomioiden

 Säilytettävä ranta-alue

TAMPERE, osana vesi- ja maareittien solmukohtaa keskiaikaisten linnojen aikana

Tampereen kaupunki, kaupunkiympäristön kehittäminen 15.4.2016

koonnut: Riikka Rahkonen ja Jouko Seppänen

Hiedanranta, Lielahden osana vesi- ja maareittien solmukohtaa keskiaikaisten linnojen aikana

Lielahden suhde teihin ja vesistöihin keskiajalla

Ylöjärven pitäjänkartta 1847

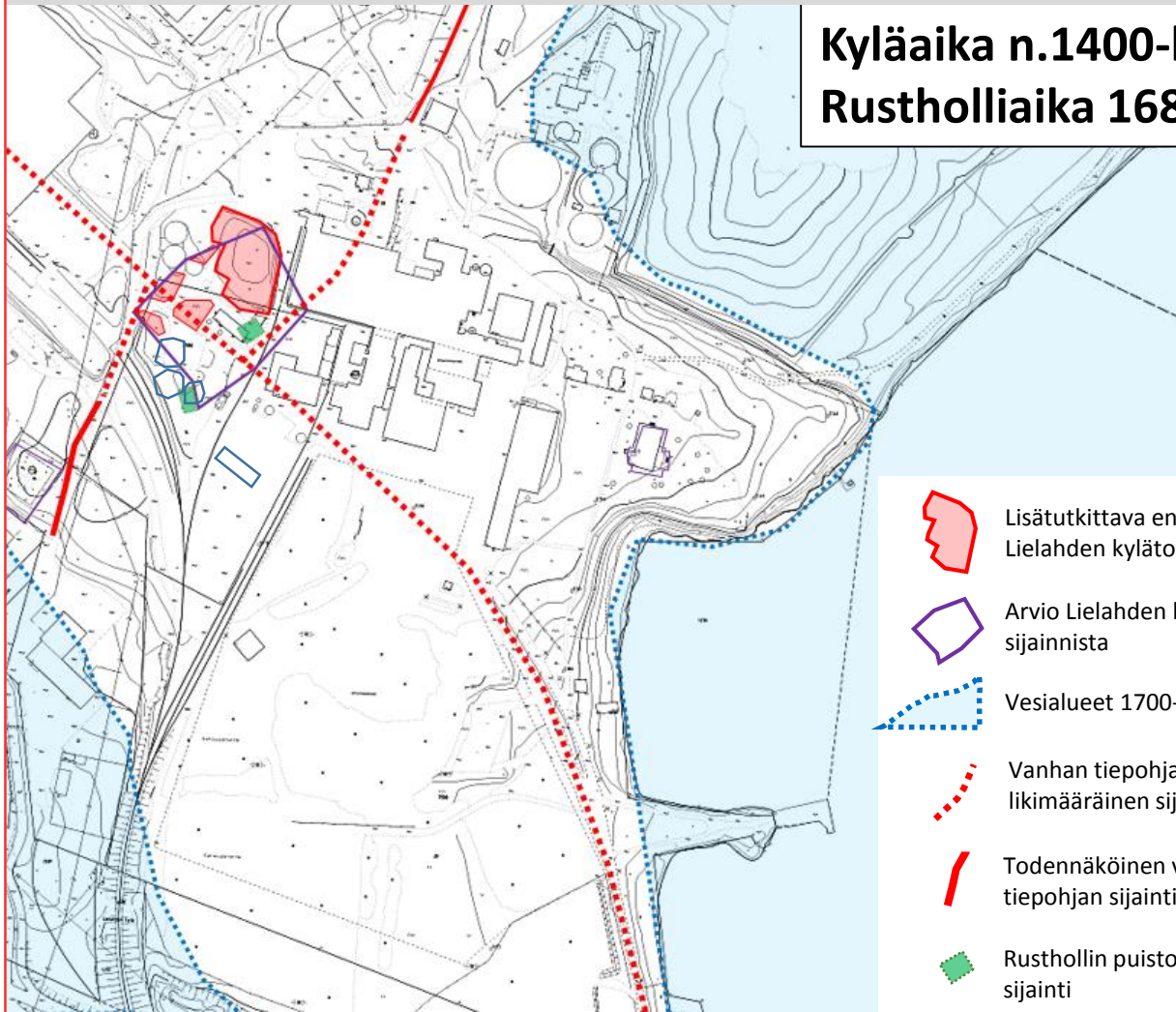
Hiedanranta, Lielähti osana vesi- ja maareittien solmukohtaa keskiaikaisten linnojen aikana

Lielahden suhde teihin ja vesistöihin 2016

Hiedanranta - kulttuurihistoriallisten aikakausien kerrostumat

Kyläaika n.1400-luku - 1682
Rustholliaika 1682 - 1872

 Lisätutkittava entisen Lielahden kylätontin alue

 Arvio Lielahden kylätontin sijainnista

 Vesialueet 1700-luvulla

 Vanhan tiepohjan likimääräinen sijainti

 Todennäköinen vanhan tiepohjan sijainti

 Rusthollin puisto arvioitu sijainti

RAKENNUSLUETTELO

1. Lielahden kartano
2. Jokola
3. Suunnittelukonttori
4. Makasiini/autotalli
5. Mankelihuone
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyö
12. Sähköinstr. osasto
13. Haihduttamo
14. Piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivaushuone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistus
20. Voimalaitos
21. Lignotech konttori
22. Väestönsuoja
23. Märkämassavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto
27. Keittämö
28. Vaakahuone
29. Spritehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli "Ronttila"
33. Liettämö
34. Selkeytysallas
35. Jätteenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema
38. Ruokala
- 39. Vanha kylätontti**
40. Kasvihuoneen paikka
41. Bobrikovin majan paikka
42. Nottbeckin kappeli
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
- 45. Teivaalantie**
46. Kuivattu Possijärvi
47. Kartanon puutarha
48. Historiallinen laitur

Keskiajan jälkipuoliskolla perustetussa Lielahden kylässä oli 1560-luvulla 6 taloa. Kylän paikkaa ei tunneta, mutta todennäköisesti kylän taloista 1682 muodostettu ratsutila, rustholli rakennettiin vanhalle kylätontille. Kylä, rustholli sijaitsi vähäisellä peltomäellä, ollen osa Näsijärveen pistävää matalaa harjannetta. Kylä ja pienet pellot olivat vesistöjen, Possijärven ja Näsijärven välissä. Possijärvi kuivattiin pelloksi 1800-luvulla ja Ollinojanlahti tuhoutui vähitellen tehtaan toiminnan seurauksena. Rusthollia seurasi kartano, jonka rakennukset sijoituivat lähemmäksi niemen kärkeä. Kartanoaikana (1910) vanha kylätontti oli rusthollin viimeisen omistajan mukaan nimettyä kartanon puistoalueena.

Lisätietoja:

Tampere Lielahi Hiedanranta, Arkeologinen inventointi
2015, Sami Raninen, Pirkanmaan maakuntamuseo,
15.3.2016

Hiedanranta - kulttuurihistoriallisten aikakausien kerrostumat

Kartanoaika 1872-1904

Lisätietoja:

Heiskanen & Luoto Oy, 2015-2016

Hiedanrannan rakennetun ympäristön selvitys, rakennuskortit

Lielahden kartano, Nottbeckien ajan rakennuskanta

Lielahden kartano, Nottbeckien aika

- rakennukset
- hautausmaa
- kartanoajan osittain säilynyt arvoalue
- kartanon navetta, johon sellutehdas alkoi rakentua
- teollisuuden voimakkaasti muokkaama kartano-alueen osa
- historiallinen näkymä kartano-hautausmaa

RAKENNUSLUETTELO

1. Lielahden kartano
2. Jukola
3. Suunnittelukonttori
4. Makasiini/autotalli
5. Mankelihuone
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyö
12. Sähköinstr. osasto
13. Haihduttamo
14. Piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivaushuone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistus
20. Voimalaitos
21. Lignotech konttori
22. Väestönsuoja
23. Märkämässavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto
27. Keittämö
28. Vaakahuone
29. Spritehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli "Ronttila"
33. Liettämö
34. Selkeytysallas
35. Jätteenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema
38. Ruokala
39. Vanha kylätontti
40. Kasvihuoneen paikka
41. Bobrikovin majan paikka
42. Nottbeckin kappeli
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
45. Teivaalantie
46. Kuivattu Possijärvi
47. Kartanon puutarha
48. Historiallinen laiturit

Lielahden rustholliksi 1600-luvulla supistunut kylä siirtyi 1872 Tampereen johtavan teollisuusjohtajan, Vilhelm von Nottbeckin omistukseen. Suomen suurimman teollisuuslaitoksen, Finlaysonina omistaja, ruukinpatruuna käytti tilaa maaseutu- ja kesähuvilana. Rusthollista rakennettiin kartanomainen suurtila, mallitila 1890-luvulla, jolloin se kuului vanhan patruunan pojalle, Vilhelm von Nottbeckille. Rakennuskannaltaan täysin uudistettu tila sai niemelle kartanomaisen päärakennuksen, jota ympäröivät puisto- ja puutarhaosat sekä talous- ja työväen asuinpihat. Kartanolle rakennettiin kapearaitaisen rautatien ohella suuri, 400 lehmää käsittävä navettarakennus. Niemellä sijaitseva ja peltojen ympäröimä kartano sekä sen entisen Possijärven rantatöyräälle rakennettu sukuhautausmaa muodostivat tällöin huomattavan maiseman kiintopisteen pyynikin harjun ja Näsijärven maisemassa. Vesireitin ohella kartanomaisemaa sivusi ikivanha Laidetie ja 1890-luvulta alkaen Tampere-Pori rata. Nottbeckit luopuvat tilasta 1904. Yksityisomistuksen ja keinotteluyhtiön jälkeen kartano siirtyi 1913 J.W. Enqvist yhtiölle, joka aloitti sellunkeiton kartanon navetassa.

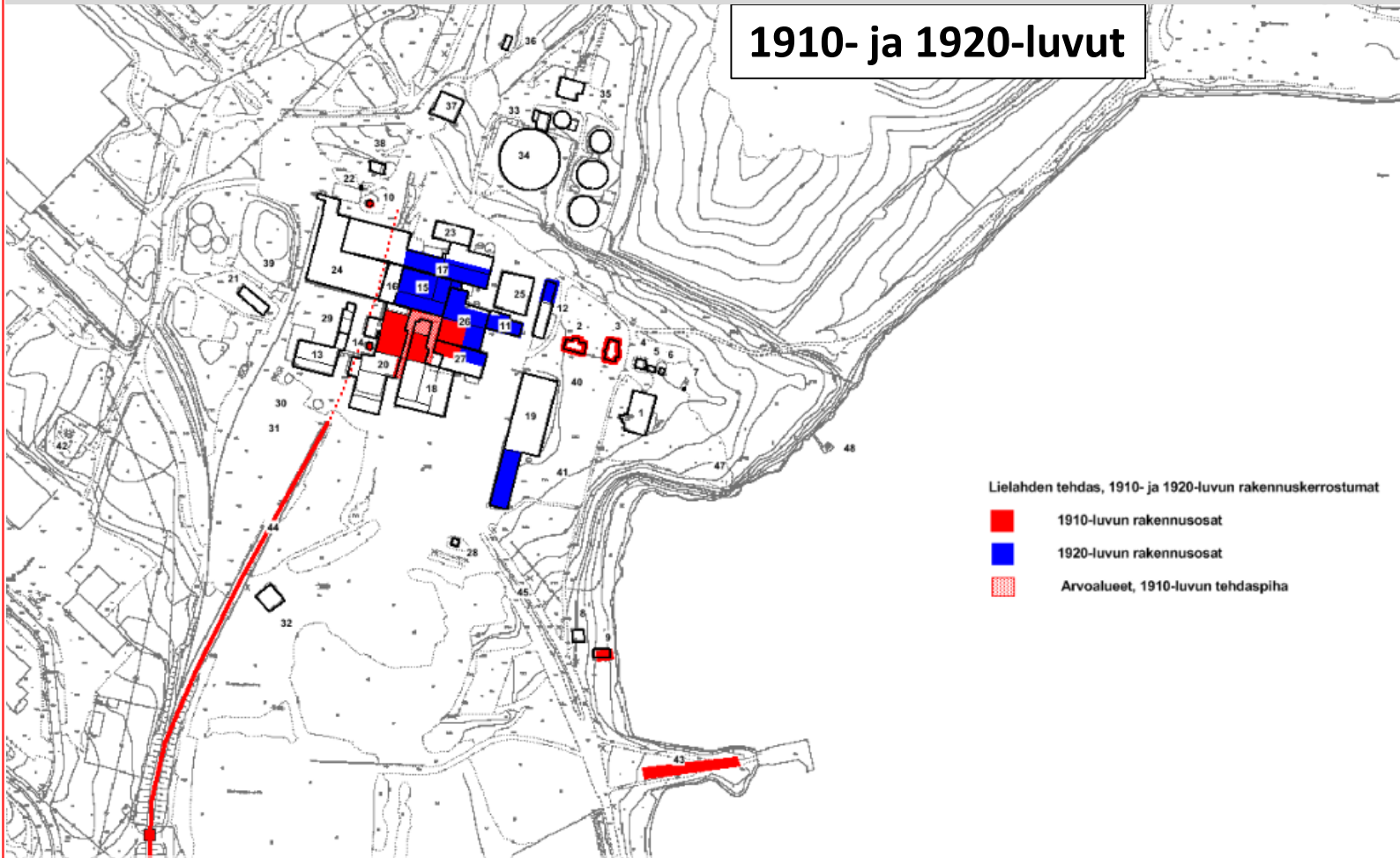
Lisätietoja ja lähde:

Heiskanen&Luoto Oy, 2015-2016, Hiedanrannan rakennetun ympäristön selvitys, mm. rakennuskortit

Tampereen kaupunki, kaupunkiympäristön kehittäminen 15.4.2016

Hiedanranta - kulttuurihistoriallisten aikakausien kerrostumat

1910- ja 1920-luvut

Lielahden tehdas, 1910- ja 1920-luvun rakennuskerrostumat

- 1910-luvun rakennusosat
- 1920-luvun rakennusosat
- Arvoalueet, 1910-luvun tehdaspiha

RAKENNUSLUETTELO

1. Lielahden kartano
2. Jukola
3. Suunnittelukonttori
4. Makasiini/autotalli
5. Mankelihuone
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyö
12. Sähköinstr. osasto
13. Haihduuttamo
14. Piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivaushuone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistus
20. Voimalaitos
21. Lignotech konttori
22. Väestönsuoja
23. Märkämässavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto
27. Keittämö
28. Vaakahuone
29. Spriitehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli "Ronttila"
33. Liettämö
34. Selkeytysallas
35. Jätteenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema
38. Ruokala
39. Vanha kylätontti
40. Kasvihuoneen paikka
41. Bobrikovin majan paikka
42. Nottbeckin kappeli
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
45. Teivaalantie
46. Kuivattu Possijärvi
47. Kartanon puutarha
48. Historiallinen laitur

Pyhäjärven ympäristössä puunjalostusta harjoittaneen J.W. Enqvist Oy:n perustaman selluloosatehtaan rakentaminen alkoi Lielahden kartanon navetan ympärille vuonna 1913. Navettaan kytkeytyvien tehdasrakennusten julkisivut suunnitteli tamperelainen arkkitehti Birger Federley. Tehtaan pääjulkisivu suuntautui etelään, historiallisen Teivaalantien suuntaan. Federleyn käyttävänä julkisivutyylinä oli aluksi mahtipontinen tiiliklassismi, joka keveni 1920-luvun aikana. Navettaan ja sen ympärille rakennetut teollisuusprosessin uudisrakennukset valmistuivat vuosina 1913-14 ja 1918. Prosessin täydentäminen ja laajentaminen jatkui heti maailmansodan jälkeen ja jatkui tiiviisti aina vuoteen 1932, jolloin Birger Federley lopetti suunnittelun ja tehdas oli vaihtanut omistajaa (1930).

Tehtasalueen teollisuusrakennukset olivat osa laajempaa, koko Lielahden käsittävää teollisuusyhdyskuntasuunnitelmaa, jonka arkkitehti Birger Federley laati 1910- ja 1920-luvulla. Federleyn suunnittelutyö kattoi kaiken kartanon kaiteesta aina yleiskaavaan saakka. Kokonaisuuteen kuului kymmeniä teollisuus- asuin- ja julkisia rakennuksia.

Tampereen kaupunki, kaupunkiympäristön kehittäminen 15.4.2016

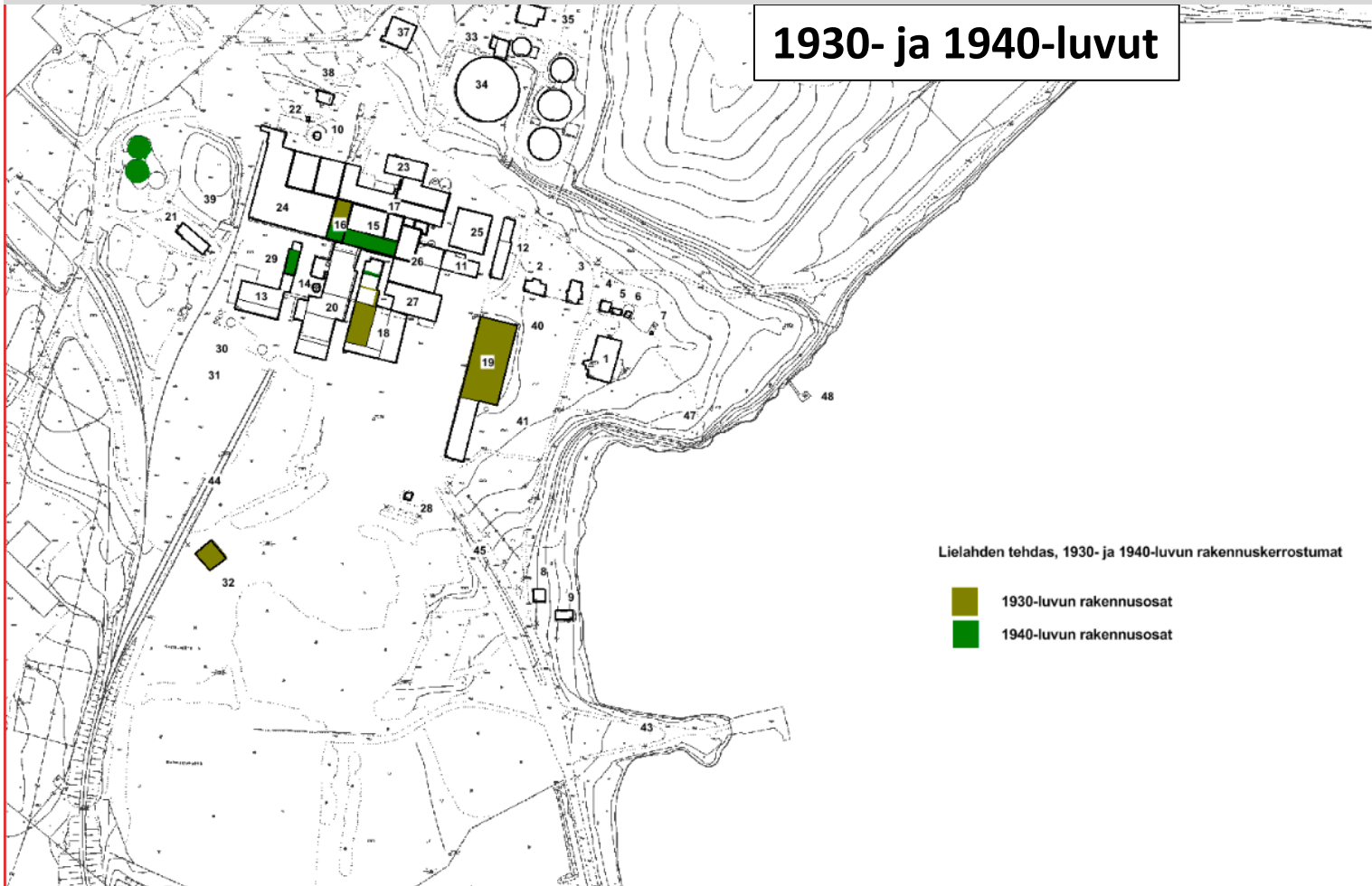
Lisätietoja ja lähde:

Heiskanen&Luoto Oy, 2015-2016, Hiedanrannan rakennetun ympäristön selvitys, mm. rakennuskortit

koonnut: Riikka Rahkonen ja Jouko Seppänen

Hiedanranta - kulttuurihistoriallisten aikakausien kerrostumat

1930- ja 1940-luvut

Lielahden tehdas, 1930- ja 1940-luvun rakennuskerrostumat

- 1930-luvun rakennusosat
- 1940-luvun rakennusosat

RAKENNUSLUETTELO

1. Lielahden kartano
2. Jukola
3. Suunnittelukonttori
4. Makasiini/autotalli
5. Mankelihuone
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyö
12. Sähköinstr. osasto
13. Haihduuttamo
14. Piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivaushuone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistus
20. Voimalaitos
21. Lignotech konttori
22. Väestönsuoja
23. Märkämassavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto
27. Keittämö
28. Vaakahuone
29. Spritehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli "Ronttila"
33. Liettämö
34. Selkeytysallas
35. Jätteenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema
38. Ruokala
39. Vanha kylätontti
40. Kasvihuoneen paikka
41. Bobrikovin majan paikka
42. Nottbeckin kappeli
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
45. Teivaalantie
46. Kuivattu Possijärvi
47. Kartanon puutarha
48. Historiallinen laitur

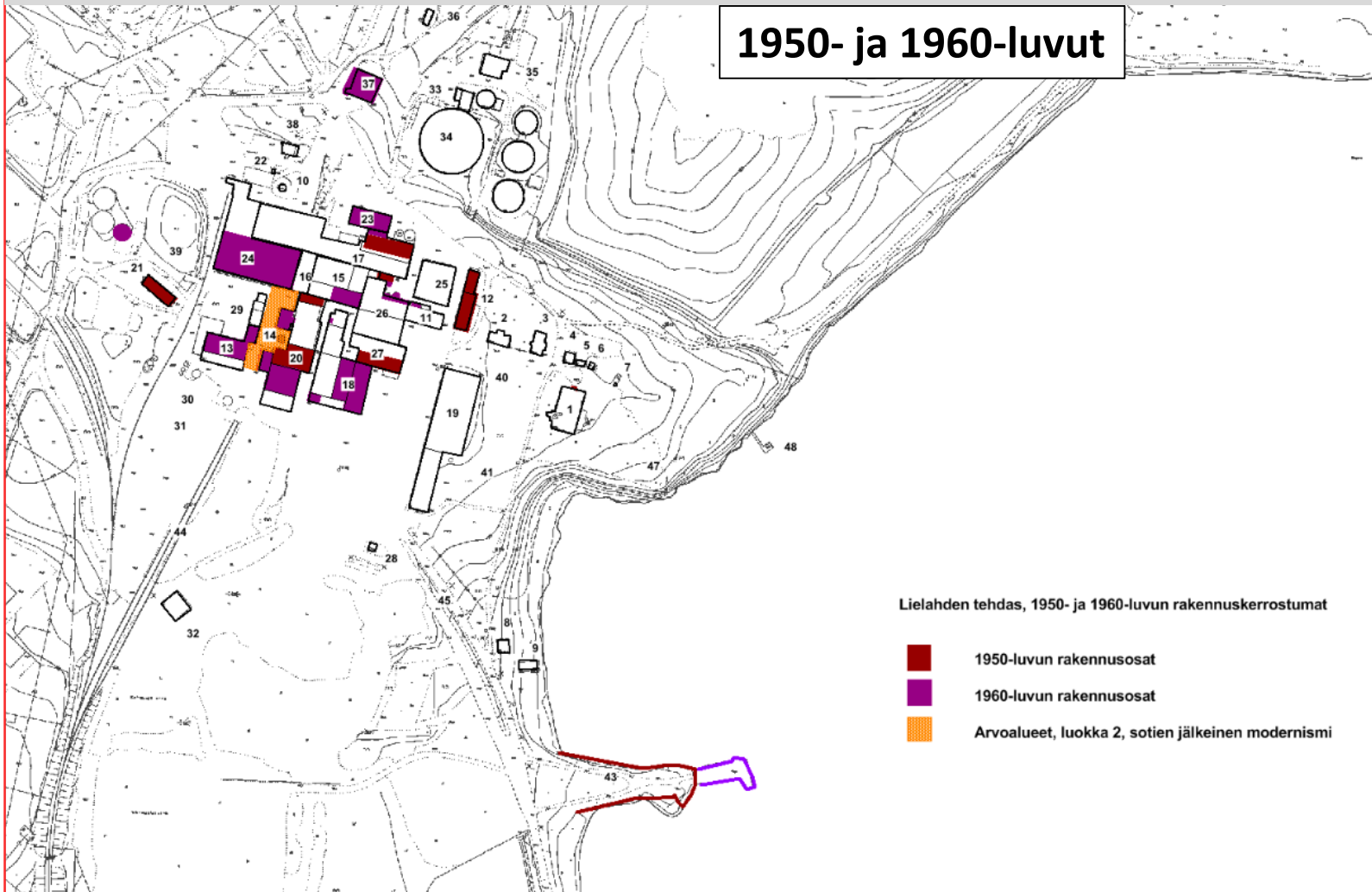
Selluloosatehtaan ja yhdyskunnan rakentaminen hiipui 1930-luvulla uuden omistajan, maailmanlaajuisen laman ja sodan seurauksista. Merkittäviä rakennushankkeita olivat lähinnä tehtaan vesihuollon täydentämistä edustava vedenpuhdistuslaitoksen laajennus ja sota-aikaan sekä tehtaan sivutuotteisiin kuuluvan spritehtaan rakentaminen. Uusien rakennusosien suunnittelu siirtyi tehtaan ja yksityisten suunnittelijoiden toimeksi.

Lisätietoja ja lähde:

Heiskanen&Luoto Oy, 2015-2016, Hiedanrannan rakennetun ympäristön selvitys, mm. rakennuskortit

Hiedanranta - kulttuurihistoriallisten aikakausien kerrostumat

1950- ja 1960-luvut

Lielahden tehdas, 1950- ja 1960-luvun rakennuskerrostumat

- 1950-luvun rakennusosat
- 1960-luvun rakennusosat
- Arvoalueet, luokka 2, sotien jälkeinen modernismi

RAKENNUSLUETTELO

1. Lielahden kartano
2. Jukola
3. Suunnittelukonttori
4. Makasiini/autotalli
5. Mankelihuone
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyö
12. Sähköinstr. osasto
13. Haihduttamo
14. Piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivaushuone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistus
20. Voimalaitos
21. Lignotech konttori
22. Väestönsuoja
23. Märkämässavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto
27. Keittämö
28. Vaakahuone
29. Spriitehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli "Ronttila"
33. Liettämö
34. Selkeytysallas
35. Jätteenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema
38. Ruokala
39. Vanha kylätontti
40. Kasvihuoneen paikka
41. Bobrikovin majan paikka
42. Nottbeckin kappeli
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
45. Teivaalantie
46. Kuivattu Possijärvi
47. Kartanon puutarha
48. Historiallinen laitur

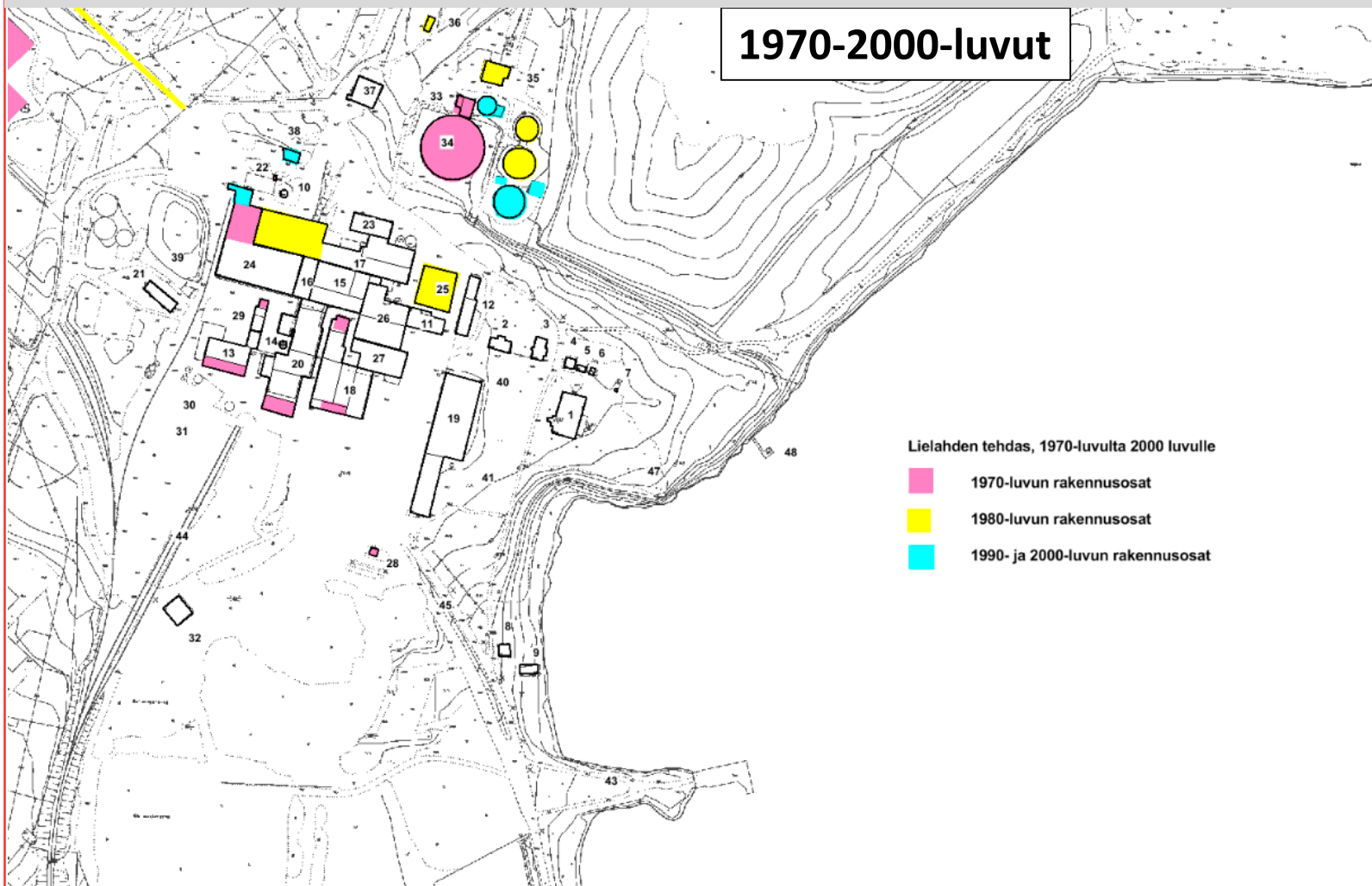
Selluloosatehtaan ja tuotantorakennusten voimallinen laajentaminen käynnistyi maailmansodan ja sen pulakauden jälkeen 1940-luvun lopulla. Tehdas kasvoi organisesti, vanhoja tuotanto- voimala- ja varastorakennuksia jatkettiin ja laajennettiin huomattavasti suuremmilla osilla. Uutta sivutuotetta edusti Lingiini, jonka elementtijulkisivuiset tuotantorakennukset nousivat tehtaan lounaiskulmalle. Vanhan tehtaan ympärille kasvoi uusi julkisivu, joka 1950-luvulla pohjautui vielä vahvasti vanhan tehtaan punatiiliarkkitehtuuriin. Uusien, teollisten julkisivumateriaalien käyttö lisääntyi 1960-luvulla. Suunnittelua tekevät edelleen tehtaan omat suunnittelijat, joskin ulkopuolisten käyttö kasvaa jakson loppupuolella. Ranskalaisomistus päättyi kun Serlachius ostaa Lielahden tehtaan 1965 oman teollisuustuotannon laajennusalueeksi. Lielahden muutos maatalous- ja teollisuusyhdyksunnasta nykyiseksi lähiö- ja liikekeskukseksi alkaa.

Lisätietoja ja lähde:

Heiskanen&Luoto Oy, 2015-2016, Hiedanrannan rakennetun ympäristön selvitys, mm. rakennuskortit

Hiedanranta - kulttuurihistoriallisten aikakausien kerrostumat

1970-2000-luvut

Lielahden tehdas, 1970-luvulta 2000 luvulle

- 1970-luvun rakennusosat
- 1980-luvun rakennusosat
- 1990- ja 2000-luvun rakennusosat

RAKENNUSLUETTELO

1. Lielahden kartano
2. Jukola
3. Suunnittelukonttori
4. Makasiini/autotalli
5. Mankelihuone
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyö
12. Sähköinstr. osasto
13. Haihduuttamo
14. Piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivaushuone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistus
20. Voimalaitos
21. Lignotech konttori
22. Väestönsuoja
23. Märkämässavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto
27. Keittämö
28. Vaakahuone
29. Spritehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli "Ronttila"
33. Liettämö
34. Selkeytysallas
35. Jätteenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema
38. Ruokala
39. Vanha kylätontti
40. Kasvihuoneen paikka
41. Bobrikovin majan paikka
42. Nottbeckin kappeli
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
45. Teivaalantie
46. Kuivattu Possijärvi
47. Kartanon puutarha
48. Historiallinen laitur

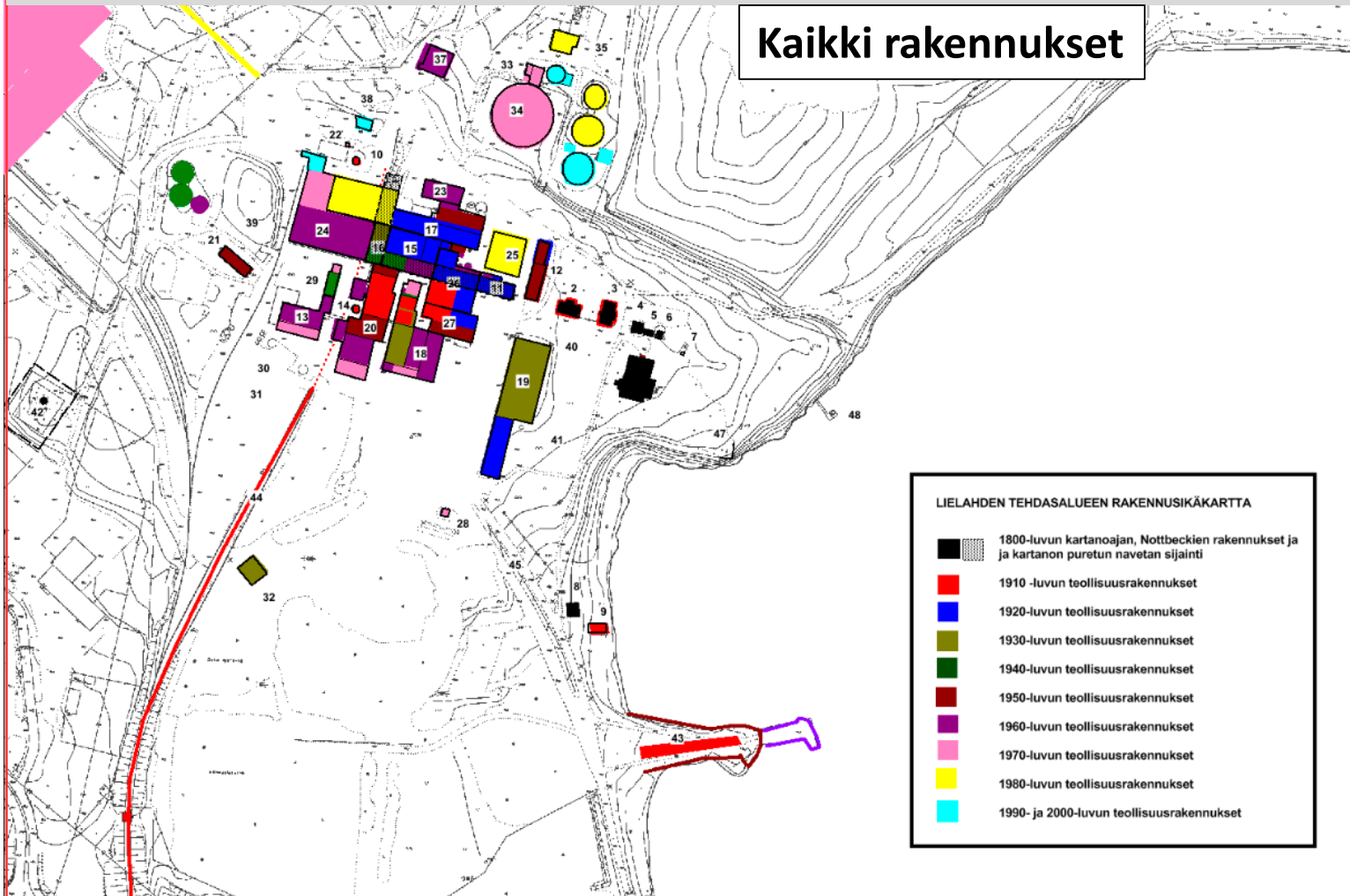
Selluloosatehtaan tuotanto ei enää kasva ja rakentaminen käsittää lähinnä pieniä laajennuksia tuotanto-, voimala ja varastorakennuksiin. Kasvua on lähinnä Ligniituotannossa, jonka uudet teollisuusrakennukset sijoittuvat lounaiskylmälle. Uudet, Takon laajennukseen liittyvät tehdastilat sijoittuvat vanhan tehdasalueen luoteispuolelle. Selluloosan keitto ja spritehtaan toiminta päättyvät 1985 ja tyhjentyneisiin tiloihin perustetaan sen jälkeen kemihierrettä tuottava tehdas, jonka tarvitsemia uudisrakennuksia ovat hiertämö ja jälkikäsitteilylaitos. Muuten rakentaminen on lähinnä vedenpuhdistukseen liittyvää rakennustoimintaa. Suunnittelu siirtyy ulkopuolisten suunnittelijoiden vastuulle. Julkisivumateriaalit ovat kirjavia, tiilen ohella käytetään elementtejä sekä profiilipeltiä.

Lisätietoja ja lähde:

Heiskanen&Luoto Oy, 2015-2016, Hiedanrannan rakennetun ympäristön selvitys, mm. rakennuskortit

Hiedanranta - kulttuurihistoriallisten aikakausien kerrostumat

Kaikki rakennukset

LIELAHDEN TEHDASALUEEN RAKENNUSIKÄKARTTA

- 1800-luvun kartanoajan, Nottbeckien rakennukset ja kartanon puretun navetan sijainti
- 1910-luvun teollisuusrakennukset
- 1920-luvun teollisuusrakennukset
- 1930-luvun teollisuusrakennukset
- 1940-luvun teollisuusrakennukset
- 1950-luvun teollisuusrakennukset
- 1960-luvun teollisuusrakennukset
- 1970-luvun teollisuusrakennukset
- 1980-luvun teollisuusrakennukset
- 1990- ja 2000-luvun teollisuusrakennukset

RAKENNUSLUETTELO

1. Lielahden kartano
2. Jukola
3. Suunnittelukonttori
4. Makasiini/autotalli
5. Mankelihuone
6. Maakellari
7. Aitta
8. Insinöörikonttori
9. Pumppaamo
10. Vesitorni
11. Puutyö
12. Sähköinstr. osasto
13. Haihduuttamo
14. Piippu
15. Valkaisimo, kuitulinja
16. Labra
17. Kuivaushuone
18. Kuorimo
19. Vedenpuhdistus
20. Voimalaitos
21. Lignotech konttori
22. Väestönsuoja
23. Märkämassavarasto
24. Tuotevarasto
25. Hiertämö
26. Massaosasto
27. Keittäjä
28. Vaakahuone
29. Spriitehdas
30. Ligniinitehdas
32. Konehalli "Ronttila"
33. Liettäjä
34. Selkeytyssallas
35. Jätteenpolttolaitos
36. Rautavarasto
37. Paloasema
38. Ruokala
39. Vanha kylätontti
40. Kasvihuoneen paikka
41. Bobrikovin majan paikka
42. Nottbeckin kappeli
43. Möljä
44. Teollisuusraiteet
45. Teivaalantie
46. Kuivattu Possijärvi
47. Kartanon puutarha
48. Historiallinen laiturit

Lisätietoja ja lähde:

Heiskanen&Luoto Oy, 2015-2016, Hiedanrannan rakennetun ympäristön selvitys, mm. rakennuskortit